

Vestfold og Telemark
FYLKESKOMMUNE

Temadokument – Vikingtidssatsing i Vestfold og Telemark

[Undertittel]

Høyreklikk på denne figuren
og velg «Skift ut bilde»
for å sette inn eller
endre et bilde

Tips

Bruk av tekst i sirkel grupperer innhold og gjør at titler i toppen ikke trenger å bli så lange. Budskapet blir mer tilgjengelig. Hvit sirkel er et foretrukket grafisk element på forsider.

**Du kan endre forsidetype via
«Sett inn» -> «Forside»**

Figur 1:

Innhold

1. Bakgrunn og historikk	4
2. Rammebetingelser og kontekst.....	4
2.1. Overordnede føringer og mål.....	4
2.2. Kunnskapsgrunnlag og kontekst.....	5
2.3. Mål og tiltak i kulturstrategien	6
3. Vikingtidssatsningen i Vestfold og Telemark.....	7
3.1. Vikingveien	7
3.2. Lokalteter.....	9
4. Prioriterte samarbeidspartnere	14
4.1. Vestfoldmuseene IKS.....	15
4.2. Oseberg Vikingarv.....	16
4.3. Telemark museum – Brekkeparken.....	17
4.4. Århus gård	18
4.5. Midt-Telemark Museum – Stiftelsen Evju bygdetun.....	19
4.6. Vest-Telemark Museum	20
4.7. Hardangervidda Nasjonalparksenter.....	21
4.8. Vikinger i Vestfold og Telemark.....	22
4.9. Destination Viking Association	23
4.10. Kommersielle aktører	23
4.11. Tjære som verdiskaping og næringsutvikling.....	24
5. Virkemidler.....	26
6. Ansvars- og oppgavefordeling	26
7. Litteraturliste.....	27

1. Bakgrunn og historikk

Vikingtidssatsningen i Vestfold og Telemark startet i Vestfold, men omfatter i dag hele fylket. Bærebjelken i satsingen har vært å etablere Vikingveien. Vikingveien går fra Borre i Horten kommune og til Skinnarbu i Tinn kommune. Vikingveien er ikke en fysisk vei, men et konsept som binder sammen kulturmiljøer fra vikingtiden, formidlingssteder, foreninger og lag på en slik måte at de formidler kunnskap og opplevelser på en enhetlig og levende måte. Historiske steder og aktiviteter på strekningen skal sende publikum ut på en historisk reise fra kongens hall på Borre til reinsdyrsjegerens jaktmarker på Hardangervidda.

Vikingveien i Vestfold fylke hadde sin spede start i EU-prosjektet The North Sea Trail i årene 2002–2004. I 2005–2007 ble Vikingveien mer formelt satset på i prosjektet Vikinger i Vestfold. Et prosjekt som Vestfold fylkeskommune, som da drev Midgard Historiske senter, sto i spissen for. I 2015 ble arbeidet med Vikingveien revitalisert og styrket med *Helhetlig attraksjonsstrategi for vikingtidsformidling i Vestfold 2015–2018* (HAV). Attraksjonsstrategien ble rullert i 2019.

Vikingveien har i all hovedsak gått igjennom kommunene Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik. De viktigste stedene har vært Borre, Oseberg, Tønsberg, Gokstad, Istrehågan, Kaupang og Mølen. Etter sammenslåingen av Vestfold og Telemark i 2020, vedtok hovedutvalg for kultur, folkehelse, tannhelse og idrett å rullere HAV samt utvide strategien til også å gjelde for Telemark (sak 43/20). I dag strekker derfor Vikingveien seg fra Borre i Horten kommune til Skinnarbu i Tinn kommune.

Vikingtidssatsningen i Vestfold og Telemark fram til 2024 er oppsummert i dette temadokumentet som hører til hører til kulturstrategien *Vestfold og Telemark – der mennesker møtes. Kulturstrategi 2021–2024*. Vikingtid og middelalder er ett av fem fyrtårn i kulturstrategien og dermed et tema som fylkeskommunen skal satse på i strategiperioden.

2. Rammebetingelser og kontekst

2.1. Overordnede føringer og mål

De nasjonale målene i Meld. St. 8 (2018–2019) *Kulturens kraft*, Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*, Meld. St. 18 (2015–2016) *Friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet*, Meld. St. 10 (2018–2019) *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig* ligger til grunn for temadokumentet. Vikingtidssatsingen er også regulert av lov om kulturminner (kulturminneloven) og lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven).

2.2. Kunnskapsgrunnlag og kontekst

I 2016 bestilt fylkeskommunen en ekstern analyse og plan for Vikingveien. Denne ble levert av Skagerak Consulting AS. Den eksterne planen påpekte klare svakheter og kom med konkrete anbefalinger til hvordan Vikingveien kunne utvikles. Anbefalingene ble fulgt i videre arbeid og dette ga gode resultater.

Hovedutvalg for kultur, folkehelse, tannhelse og idrett vedtok i 2020 bestilling av en ny ekstern plan for vikingtidssatsningen det nylig sammenslått fylket (sak 78/ 20). Også denne ble utformet av Skagerak Consulting AS. Planen ble levert i februar 2022 og ligger til grunn for vurderinger i dette temadokumentet.

Skagerak Consulting AS sin konklusjon er at det er stor interesse for en styrket vikingtidssatsning blant både frivillige og kommersielle aktører i Vestfold og Telemark. En styrket og mer koordinert innsats fra Vestfold og Telemark fylkeskommune vil kunne gi positive ringvirkninger langt utover de tradisjonelle ansvars- og arbeidsområdene til seksjon for kulturarv. Dette gjelder først og fremst næringsliv og næringsutvikling, men også stedsutvikling, folkehelse og andre områder som er viktige når det kommer til samfunnsutvikling..

Skagerak Consulting AS gir følgende overordnede anbefalinger:

- Vikingtidssatsingen bør løftes i organisasjonen slik at det arbeides mer helhetlig og tverrsektorielt.
  - o Det bør blant annet bli et tettere og mer formalisert samarbeid mellom Kulturarv og Næringsutvikling.
- Den planlagte utvidelsen av og satsingen på Vikingveien i Vestfold og Telemark har bred støtte og bør gjennomføres.
  - o Vikingveien i Vestfold og Telemark bør derfor videreutvikles i tett samarbeid med aktørene
  - o VTFK bør bidra til videreutvikling av konseptet og tilrettelegging av et bredt samarbeid.
  - o Engasjementet og troen på konseptet virker å være så stort at det også vil kunne videreføres dersom fylkeskommunen blir delt.
- VTF bør styrke satsingen på arbeidet med opplæring, kunnskapsutvikling og kunnskapsdeling
  - o Dette vil både skape økt frivillig engasjement og styrke kvaliteten på reiselivs- og opplevelsesrelaterte aktiviteter.
- Arbeidet med å legge til rette for økt samarbeid mellom frivillige lag, institusjonelle aktører og kommersielle aktører, bør videreføres og styrkes.
  - o Samarbeid med paraplyorganisasjonen Vikinger i Vestfold og Telemark bør derfor videreføres og styrkes
  - o VTF bør ta initiativ til at det etableres et næringsnettverk for næringsaktører som driver med vikingrelatert virksomhet
- Det bør jobbes med å samle mer grunndokumentasjon om vikingtidssatsingens verdiskapingseffekter og potensial.

Det trekkes fram at aktørene ønsker forutsigbarhet og langsiktighet. Langsiktig planlegging, tydelige prioriteringer og klare planer fra fylkeskommunen, vil lette arbeidet for alle og øke sannsynligheten for at en felles vikingtidssatsning lykkes.

2.3. Mål og tiltak i kulturstrategien

Kulturstrategien er inndelt i seks hovedtemaer: stedsutvikling, inkludering, kunnskap, aktivitet, arenaer og internasjonalisering. Innenfor hvert hovedtema er det listet opp mål for strategiperioden samt tiltak som skal gjennomføres for at målene skal nås. Følgende tiltak er sentrale for vikingtidssatsingen:

Hovedtema:	Tiltak:
Stedsutvikling	- Videreutvikle attraksjoner langs Telemarkskanalen og andre prioriterte vannveier, med vekt på friluftsliv, kanallandskap, kunst, industriarv, vikingtid og middelalder - Bistå frivilligheten med å utvikle lokale nærmiljøtiltak
Inkludering	- Oppgradere tilrettelagte kulturminner i fylket med informasjonstavler og digitale formidlingsløsninger - Styrke eierskapet til kulturarven ved å ha et flerkulturelt perspektiv i formidlingen - Sørge for at relevant informasjon og formidling gjøres tilgjengelig på flere språk
Kunnskap	- Etablere, drifte og/eller delta i nettverk sammen med kommuner og andre aktører - Tilgjengeliggjøre kvalitetssikret data og empirisk kunnskap fra kulturområdet på digitale plattformer - Initiere relevante forskningsprosjekter med empiri fra Vestfold og Telemark på kulturområdet - Tette kunnskapshull i kulturhistorien gjennom forskning og forskningsbasert forvaltningsarbeid - Bidra til økt kunnskap om kultur som næringsvei ved å kartlegge kreativ og kulturell næring - Måle økonomiske ringvirkninger av regionale kulturarrangementer - Produsere en podkast der fylkets kulturhistorie er hovedtema
Aktivitet	- Samarbeide med relevante aktører om bærekraftig bruk av kulturminner og kulturmiljøer som opplevelses- og turmål - Bidra til rekruttering innenfor ulike tradisjonsuttrykk, slik som folkemusikk, folkedans og tradisjonshåndverk, i samarbeid med relevante aktører - Styrke regionale kompetansesentre og kulturaktører som talentutviklere og visningsarenaer
Arenaer	- Bidra til å utvikle de konsoliderte museene som kulturarenaer - Lede det nasjonale ferdselsåreprosjektet i fylket
Internasjonalisering	- Jobbe nettverksbasert med internasjonale kunnskapsmiljøer og delta i internasjonale organisasjoner - Delta på aktuelle internasjonale konferanser og workshops

	• Arbeide for økt deltakelse fra fylket i internasjonale prosjekter og samarbeid for å utvikle og forbedre det regionale kulturtilbudet • Publisere forskning og resultater av faglig arbeid i internasjonale tidsskrifter og på digitale plattformer rettet mot et internasjonalt publikum • Søke internasjonale midler til kulturfaglig utviklingsarbeid i samarbeid med relevante aktører

3. Vikingtidssatsingen i Vestfold og Telemark

Den viktigste oppgaven innenfor vikingtidssatsingen i Vestfold og Telemark er å etablere Vikingveien som et sammenhengende konsept fra Borre i Horten kommune til Skinnarbu i Tinn kommune.

Vikingveien dekker 24 lokaliteter, hvorav 12 er rene turmål og 12 er eller kan bli arenaer. Et turmål er en arkeologisk lokalitet hvor det finnes enkel informasjon, men hvor det ikke finnes fast bemanning. En arena er et bemannet sted med helårs eller sesongbasert drift. På sikt kan flere lokaliteter komme til, mens andre kan falle fra.

Et mål med Vikingveien er at aktørene med lokaliteter langs leden skal få økte besøkstall, og at dette skal resultere i økt besøk på overnattingsteder, restauranter, butikker med mere. For at Vikingveien skal bli en suksess og disse ringvirkningene genereres, må aktørene kjenne hverandre godt, ha unike historier å fortelle og kunne sette historiene inn i en større sammenheng. Målet er å ha aktører som samarbeider og framsnakker hverandre langs en naturlig reiserute. Vikingveien må også ha felles markedsføring.

3.1. Vikingveien

Vikingveien går fra Borre i Horten kommune og til Skinnarbu i Tinn kommune. Vikingveien er ikke en fysisk vei, men et konsept som binder sammen kulturmiljøer fra vikingtiden, formidlingssteder, foreninger og lag på en slik måte at de formidler kunnskap og opplevelser på en enhetlig og levende måte.

Vikingveien i Vestfold gikk fra Borre i Horten til Mølen i Larvik. Med sammenslåingen av Vestfold og Telemark var det naturlig å forlenge Vikingveien slik at den føres inn til Skien og opp langs Telemarkskanalen (vann) eller Gvarv/Bø/Seljord (land) til brynsteinsbruddene i Eidsborg og videre til Skinnarbu ved Hardangervidda. Det kan også bli aktuelt å knytte den til de gamle ferdselsårene over Haukeli i Vinje kommune. Med en slik forlengelse pekes det ut en reiserute gjennom alle vikingtidens økonomiske soner fra hav til høyfjell. Vikingveien følger hovedveier langs en reiserute med etablerte aktører. En reiserute som det på sikt er gjennomførbart å videreutvikle

De tre største lokalitetene i Telemark kan bli Skien, med Telemark museum, Brekkeparken, Vest-Telemark museum, Eidsborg og Hardangervidda Nasjonalparksenter.

Skien oppstod som et handelssted i vikingtiden og ble by i middelalderen. Transport av varer fra innlandet til marked, utskiping, urbanisering, maktsenter, handelsnav og jordbruk er noen stikkord.

Brynestein fra Eidsborg har vært eksportert siden 700–800 tallet. Eksporten var kontinuerlig i drift fram til 1950-tallet. Klåstadskipet, som nå inngår i fylkesvåpenet, ble funnet i Larvik kommune, lastet med brynestein. Brynesteiner er funnet under utgravinger på Kaupang, i Skien og Tønsberg, og på mange gårder rundt om i fylket. Internasjonalt finnes eidsborgbryner i vikingtidens og middelalderens handelsteder i Polen, Danmark, Sverige, Tyskland, England, Island med flere. Brynestein var et internasjonalt ettertraktet produkt. Brynesteinsindustrien og -handelen og binder Vestfold og Telemark sammen på en god måte.

Telemarkskanalen/Bandakvassdraget var en viktig transportåre for brynestein, og er også et sterkt reiselivsprodukt.

Med Hardangervidda Nasjonalparksenter på Skinnarbu kan Vikingtidssatsingen koble seg på villreinsfangsten på Hardangervidda, eksporten av rovfugler til de europeiske kongehusene og jernproduksjonen rundt Møsvatn. Menneskers samspill eller mangel på samspill med natur og dyrearter er dagsaktuelle temaer. Vikingveien som konsept dekker ulike ressurssoner og transporten av naturressurser og naturressursrelaterte produkter fra høyfjell til kyst. Produksjonsrester fra kammer av gevir, smiing og brynestein er blant de eldste funnene i Skien, på Kaupang og i Tønsberg.

3.2. Lokalteter

Vikingveien dekker 24 lokaliteter, hvorav 12 er rene turmål og 12 er eller kan bli arenaer. En dårlig opplevelse på én lokalitet vil svekke helhetsinntrykket av Vikingveien. Markedsføring av Vikingveien forutsetter at tilstandsgraden til alle lokalitetene som inngår i konseptet, er på et tilfredsstillende nivå.

Tilstandsgraden til hver enkelt lokalitet er vurdert og listet opp nedenfor. I oppstillingen er lokalitetene ført opp etter hvilken kommune de ligger i fra øst til vest. Følgende fargekoder og gradering er brukt:

Vesentlige mangler	Må forbedres	Tilfredsstillende

Enkelte lokaliteter har høy standard og driftes på en svært god måte i dag, men formidler ikke faglig innhold som tematisk kobler dem til Vikingveien. Når tilstandsgraden til lokalitetene er vurdert har man både sett på lokalitetenes kobling til Vikingveien og om de i tilstrekkelig grad er tilrettelagt som arenaer og reiselivsprodukter som kan inngå i konseptet. Det kulturhistoriske innholdet ved en

lokalitet kan eksempelvis være relevant for Vikingveien, samtidig som lokaliteten mangler nødvendig infrastruktur som parkeringsmuligheter, strøm, servicebygg med WC og annet som gjør den til en egnet arena og reiselivsprodukt. Andre lokaliteter har et tilfredsstillende tilretteleggingsnivå, men trenger en standardheving før de kan markedsføres som en del av Vikingveien.

Det varierer fra lokalitet til lokalitet hvem som er de ansvarlige aktørene for tilrettelegging. Det kan være institusjonene selv, kommunale driftsenheter, frivillige lag og foreninger eller grunneiere. Disse har driftsansvar og juridisk- og økonomisk ansvar for lokalitetene, mens fylkeskommunen har forvaltningsansvar for kulturmiljøene som lokalitetene inngår i, i henhold til kulturminneloven og plan- og bygningsloven.

Kommunene har et særskilt steds- og samfunnsutviklingsansvar som gjør at de er viktige samarbeidspartnere og premissleverandører for alle lokalitetene og for alle aktørene langs Vikingveien. De er derfor ikke listet opp sammen med øvrige ansvarlige aktører i tabellene nedenfor.

Horten kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Borre	Arena	VM IKS, VTFK	Videreutvikling, fagseminar, publisering. Utbygging – nytt utstillingslokale vil gå utenfor rammene til Vikingveien.

Tønsberg kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Oseberghaugen	Turmål	VTFK	Oppgradere skilt, parkering og wc
Slottsfjellsmuseet/Slottsfjellet/Tønsberg by. Klåstadskipet i utstillingen	Arena og Turmål	VM IKS, VTFK, RA	
Haugar	Turmål i by	VTFK, RA	Skilt?
Vikingodden – byggeplass for skip	Arena	OVA,	Videre finansiering - Reguleringsplan pågår - Besøksbygg planlegges - Utbygging vil gå utenfor rammene til Vikingveien.
Gullkronen/Farmanshaugen	Turmål og naturreservat	Privat eie, VTFK	Skilt

Sandefjord kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Gokstadhaugen og Heimdal	Turmål	VTFK	Oppgradere skilt, El-bil lader? Privat initiativ – formidlingssenter vurderes.
Sandefjord – midlertidig byggeplass Gokstadskip	Arena	OVA, Båtlaget Gaia	Videre finansiering? Årlig støtte til bygging av Gokstadskipet gikk ut i 2021

Larvik kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Istrehågan	Turmål	VTFK, KHM	Oppgradere skilting, løse parkering, legge om turvei, el-lader - publisere guidemanus
Klåstadkilen og indre lei (Klåstadskipet og Hovland)	Turmål	VTFK	Skiltbehov, publisering av Hovland. Skiltes felles ved parkering i Klåstadkilen
Kaupang	Arena	Kaupangprosjekt et, VM IKS, VTFK, KHM	Holder ikke standard som arena. Ny utstilling, men mangelfull WC og parkering. Behov for reguleringsplan.
Mølen	Turmål	VTFK, KHM, Statsforvalteren	Naturreservat. Er skiltet, har parkering og WC bygg
Værvågen	Arena?	Nesjar Teaterforening	Det planlegges et besøkssenter/spelplass i Værvågen. Regulering pågår

Skien kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Telemark museum – Brekkeparken	Arena	Telemark museum	Utstilling, fagseminar og publisering. Nytt bygg, stor samling av funn, men har ikke arkeologi i utstilling.
Kapittelberget	Turmål	VTKF, RA	Skilt m.m.
Faret	Turmål	VTKF, KHM	Skiltet og regulert.
Århus jernaldergård	Arena	Telemark Landsbrukselskap	Mangler ladestasjoner. Skal inn i ViVT.

Midt-Telemark kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulig tiltak:
Evju bygdetun	Arena	Evju bygdetun	Bygge opp om fagkunnskap arkeologi og kompetansesenter metallsøk
Sauherrad - Nes- Gvarv – Bø – kirker, gravfelt og religionsskiftet.	Vandrerute	Midt-Telemark museum	Midtre økonomisk sone, rike funn. Passer kommunens satsing på fruktbygda og kulturhistorie. Informasjon må tilgjengeliggjøres
Gåra gravfelt og kirketuft	Turmål	VTFK, Midt-Telemark Museum	Skjøtsel, beite, informasjon

Seljord kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Dyrskusletta	Arena?	Dyrskuen AS, Vest-Telemark museum, KHM, VTFK,	Informasjon innhentes Feltprosjekt starter i 2022, seminar, publisering. Smedprosjektet Tidlig krøkast

Kviteseid kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Kviteseid gård– kirke, bygdetun og handelsplass?	Arena?	Vest-Telemark museum avd. Kviteseid bygdetun. Kviteseid Historielag, KHM, VTFK	Informasjonsinnhenting om mulig. Mangler konkret kunnskap om hva Kviteseid representerer. Stedsnavn indikerer handelsplass. Antatt sentralt nav i handelen med jern og brynestein. Store deler av arealet er i privat eie.

Tokke kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:

Eidsborg	Arena	Vest-Telemark museum, KHM, VTFK,	Informasjonsinnhenting pågår Brynestein - Registrering av brudd, seminar, publisere fagkunnskap. Tjæreproduksjon - kunnskapsoppbygging og etablering av mile. 59 nord?

Tinn kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Skinnarbu – Møsvatn - Hardangervidda	Arena	Hardangervidda Nasjonalparksenter, VTFK, KHM	Nybygg og god utstilling. Mangler kulturhistorie i utstilling. Behov for publisere om reinsjakt, falkefangst, jernvinne og generell kulturhistorie.

Vinje kommune

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Haukeli – historiske veifar	Turmål	VTFK, Norsk vegmuseum, DNT, Statens Vegvesen med flere?	Må kartlegges og vurderes nærmere.

Felles for mange kommuner (Skien, Nome, Kviteseid og Tokke)

Lokalitet:	Type:	Ansvarlige aktører:	Mulige tiltak:
Telemarkskanalen/ Bandakvassdraget	Vannvei	VTFK	Må kartlegges og vurderes nærmere.

Flere offentlige, frivillige og kommersielle aktører kan koble seg på Vikingveien dersom lokalitetene deres har relevant faglig innhold og nødvendig regulering, infrastruktur og sertifisering er på plass.

Etableringen av Vikingveien i Vestfold og Telemark har bydd på ulike utfordringer. I Vestfold har man måttet bruke store ressurser på å bygge den fysiske infrastrukturen, mens det faglige innholdet stort sett har vært på plass. I Telemark er det motsatt. Infrastrukturen er på plass, men det faglige innholdet som kobler lokalitetene til Vikingveien mangler. Forholdene ligger imidlertid til rette for at man enkelt kan løfte tilstandsgraden til lokaliteter i Telemark opp på et tilfredsstillende nivå. Museene i Telemark er nært knyttet til vertskommunene, lokalt næringsliv og frivilligheten. Det er et godt utgangspunkt for samarbeid om faglig innhold og tilrettelegging.

Flere deler av Vikingveien grenser til eller befinner seg i verdifulle naturområder. Det åpner for at naturbaserte aktiviteter og opplevelser kan kobles til kulturmiljølokalitetene langs Vikingveien. Lokalitetene kan fortelle om bærekraft og menneskelig påvirkning på landskap og bestander (reinsdyr, rovfugler, rovdyr, skogbruk, jernproduksjon, med mere). Det må jobbes mer med å profesjonalisere koblingen mellom kultur- og naturbaserte opplevelser og reiseliv.

4. Prioriterte samarbeidspartnere

Vikingveien strekker seg gjennom 12 kommuner over en distanse på 18 mil. De største aktørene langs Vikingveien har en viktig rolle i å formidle innholdet i konseptet og skape aktivitet.

Vikingveien er nå grovt delt på åtte hovedaktører:

- Vestfoldmuseene IKS
- Oseberg Vikingarv
- Telemark museum
- Telemark landbruksselskap
- Midt-Telemark museum
- Vest-Telemark museum
- Hardangervidda Nasjonalparksenter AS
- Vikinger i Vestfold og Telemark

Det finnes flere mindre aktører langs Vikingveien også. Noen frivillige lag står utenfor eller er på vei inn i paraplyorganisasjonen Vikinger i Vestfold og Telemark.

Det viktigste arbeidet framover går ut på å samle de åtte hovedaktørene langs Vikingveien. Det er de som utgjør den kritiske massen som må til for å utvikle konseptet. Arbeid må legges ned i å finne en felles overbygning, slik at de unike historiene til de åtte hovedaktørenes lokaliteter inngår i en helhetlig fortelling.

4.1. Vestfoldmuseene IKS

Vestfoldmuseene IKS er et interkommunalt selskap og konsolidert museum som eies av Vestfold fylkeskommune og de seks kommunene Larvik, Sandefjord, Tønsberg, Færder, Horten og Holmestrand. Selskapet ble etablert i 2009 som en sammenslåing av tidligere selvstendige enheter.

Sammenslåingen var en del av den nasjonale museumsreformen. Den innebar at de kommunale og regionale museene i Vestfold, samt Vestfoldarkivet (tidligere Fylkesarkivet for Vestfold), fra juli 2009 ble samlet i én enhet. Midgard Historiske senter ble overdratt fra fylkeskommunen til Vestfoldmuseene IKS i forbindelse med sammenslåingen. De statlige museene i Vestfold samt lokale bygdetun var ikke en del av sammenslåingen. For Vikingveien er to av avdelingene til Vestfoldmuseene IKS sentrale arenaer: Midgard vikingsenter og Slottsfjellsmuseet.

Midgard vikingsenter ligger på Borre i Horten kommune. Midgard vikingsenter (opprinnelig kalt Midgard historiske senter) åpnet i 2000, og formidler kunnskap om vikingtiden. Senteret er bygget med utsikt over de spektakulære Borrehaugene som er en av de største samlingene av monumentale gravhauger fra merovinger- og vikingtid i Skandinavia. Gildehallen som åpnet i 2013 og er en del av senteret, er en unik konstruksjon og tolkning av hvordan en kongelig hallbygning fra vikingtiden kan ha sett ut. Borreparken ble dels en realitet siden Sam Eyde donerte privateid grunn. Sam Eyde døde i Åsgårdstrand i 1940 og er gravlagt i et eget mausoleum på Borre kirkegård.

Midgard vikingsenter er fylkeskommunens viktigste samarbeidspartner på Borre og en sentral aktør for all videreutvikling rundt Gildehallen. Ønsket om å nå større andeler av nasjonal og internasjonal turisme vil kunne realiseres ved å bygge ut nye utstillingslokaler ved Midgard vikingsenter. Nye utstillingslokaler er imidlertid et stort løft som må tas utenfor vikingtidssatsningen.

Slottsfjellsmuseet ligger sentralt til ved foten av Slottsfjellet i Tønsberg. Museet åpnet som Vestfold Fylkesmuseum i 1939. Museet og området rundt er et sammenhengende kulturmiljø som representerer byens lange historie, med blant annet byløkker, markering av teglovn fra middelalderen og museets bygdeavdeling. Ruinparken på Slottsfjellplatået viser rester etter en av landets og Nordens største middelalderborger. Norsk Borgsenter er etablert i Vestfoldmuseene som en egen satsning ved Slottsfjellsmuseet. Borgsenterets hovedmål er å være et nasjonalt kompetansesenter innen borgforskning- og -formidling i Norge, med middelalderens kongelige borganlegg som største fokus. I museets vikinghall presenteres Norges fjerde vikingskip, handelsskipet fra Klåstad – det eneste bevarte vikingskipet som er plassert utenfor Oslo. Klåstadskipet har en sentral plass i Vikingveien. I tillegg finnes historien om Osebergfunnet i utstillingen. Vestfoldmuseene har ansatt en egen ressurs som skal jobbe med vikingtidssatsning i et treårig prosjekt.

Vestfoldmuseene IKS vil ha interesser ved kunnskapsoppbygging, omvisninger og formidling på alle lokaliteter i kommunene Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik.

Fylkeskommunen er største eier i Vestfoldmuseene IKS. Fylkeskommunen er også samarbeidspartner og tilskuddsyter.

4.2. Oseberg Vikingarv

Stiftelsen Oseberg Vikingarv, som tidligere het tidligere Stiftelsen Nytt Osebergskip, ble etablert i 2005. Formålet med opprettelsen var å bygge en arkeologisk kopi av Osebergskipet. Byggingen på Vikingodden midt i bybildet i Tønsberg ble en suksess. På bakgrunn av erfaringene med byggingen av Saga Oseberg, som skipet heter, startet en ny fase i Stiftelsens utvikling. Følgende visjon ble utarbeidet i 2016:

Oseberg Vikingarv skal etablere og drifte et internasjonalt anerkjent Senter for Kompetanse, Forskning og Formidling omkring Vestfolds unike Vikingarv.

Senteret skal synliggjøre Vestfold nasjonalt og internasjonalt som verdens fremste vikingtidsdestinasjon.

Senteret skal være anerkjent for sin Kompetanse innen arkeologisk kopiering og rekonstruksjon av skip, gjenstander og tekstiler funnet i Vestfold, samt være en spydspiss innen Forskning gjennom aktiv vikingskipsbygging, -bruk og -drift i tillegg til håndverks- og tekstilarbeider.

Formidlingen skal skje gjennom synlige og genuine aktiviteter, kombinert med tilbud om publikumsdeltagelse i både arbeid og opplevelser på land og til vanns.

Visjonen skal nås i tett samarbeid med myndigheter, faginstanser i inn- og utland, samt beslektede frivillige aktører.

Oseberg Vikingarv består i dag av om lag 400 frivillige som er delt inn i egne lag for skip, mat, tekstiler, smie med mer. Stiftelsen er godkjent lærebedrift for både smed- og trebåtbyggerfaget og har for tiden én lærling. Tre lærlinger har alt fått fagbrev gjennom virksomhet for stiftelsen.. Stiftelsen har bygget arkeologiske kopier av både Oseberg- og Klåstadskipet, og bygger nå et nytt Gokstadskip. Byggingen foregår i både Tønsberg og Sandefjord. Reguleringsarbeid pågår for Vikingodden i Tønsberg, mens byggeplassen i Sandefjord er midlertidig.

Fylkeskommunen er samarbeidspartner og tilskuddsyter til Stiftelsen Oseberg Vikingarv i forbindelse med ulike prosjekter.

4.3. Telemark museum – Brekkeparken

Telemark Museum er et konsolidert museum som drifter og forvalter seks museer i nedre Telemark: Ulefos Hovedgaard, Telemark Museum Skien, Porsgrunns museene, Brevik Bymuseum, Bamble Museum og Berg-Kragerø Museum. Noen er delt opp i flere anlegg, både geografisk og tematisk. I Skien ligger Henrik Ibsen Museum og Brekkeparken, i Porsgrunn ligger Porselensmuseet og vitensenteret DuVerden. I Kragerø ligger Theodor Kittelsens barndomshjem. Telemark Museum forvalter 112 bygninger, ca. 140 000 gjenstander, rundt 2,6 millioner fotografier og store bok- og privatarkivsamlinger. Besøkstallet ligger på om lag 100 000 besøkende årlig. I Brekkeparken ble det åpnet nytt museumsbygg i 2021. Telemark museum skal nå utforme en ny museumsstrategi.

Av de syv publikumsåpne anleggene er det Brekkeparken som har størst interesse for Vikingveien. Museets samlingsdatabase er omfattende og inneholder en stor samling arkeologiske funn fra både Telemark og Vestfold. En rekke gravfunn fra jernalderen generelt og vikingtiden spesielt ligger i samlingene i Skien, deriblant flere funn fra Larvik kommune. For Vikingveien er Telemark museum en god arena for arbeid med Skiens eldste historie og fylkets jern- og middelalderhistorie. Flere av museets egne arkeologiske funn fra vikingtiden kan stilles ut.

Fylkeskommunen er samarbeidspartner og tilskuddsyter til Telemark museum.

4.4. Århus gård

Ved Århus gård i Skien har en dugnadsgjeng med pensjonister bygd opp en jernalder gård. Århus jernaldergård eies av Telemark landbruksselskap.

Telemark Landbruksselskap startet sin historie i 1777 som et økonomisk oppmuntringsselskap etter initiativ i fra amtmann Adler og en gruppe fremstående bønder. Siden den tid har selskapet vært organisert og driftet på ulikt vis, blant annet som en del av Selskapet for Norges Vel og som en del av den offentlige og statlige landbruksforvaltningen. Siden 1898 har styreleder vært valgt inn i fra næringen selv. I ulike perioder har styret i selskapet vært synonymt med fylkeslandbruksstyret.

I dag er Telemark Landbruksselskap en privat forening – en paraply – for 27 av fylkets mangfoldige landbruksorganisasjoner. Målet er å bidra til en tidsmessig utvikling av landbruket i Telemark, tuftet på tradisjoner, lokale ressurser og egenart. Selskapet har gjennom tidene bidratt til å etablere mye av det landbruket vi har i dag og, , blant annet Seljordutstillinga Dyrsku`n.

På Århus gård finnes moderne forsamlingslokaler egnet for kurs og konferanser, et moderne storkjøkken for matkurs og et flott uteareal med gravhauger og historie tilbake til vikingtiden. Gården ligger sentrumsnært i et kulturlandskap omtalt som Bronsealderlandet i utkanten av Skien. Fylkeskommunen kan bli samarbeidspartner med Århus gård.

4.5. Midt-Telemark Museum – Stiftelsen Evju bygdetun

Midt-Telemark Museum er et samarbeid mellom Bø museum, Bø Prestegård, Evju Bygdetun, Hørte Dampfarveri og Sauherad Historielag. Frivilligheten er kjernen i museet. Målet er å drive attraktive og effektive kulturvirksomheter. For Vikingveien er særlig Evju bygdetun en relevant arena.

Evju Bygdetun ligg mellom Gvarv og Hørte, midt i Midt-Telemark kommune. Siste eier, læreren Jon Evju (1896-1975), testamenterte gården til bygdetun og kultursenter for å skape et levende miljø tuftet på gamle tradisjoner. Jorda blir i dag brukt til landbruks- og opplevelsessnæring. Gardstunet har seks hus som er fra 1700- og 1800- tallet. I tillegg inngår 11 verneverdige hus i kulturformidlingen på stedet.

Evju bygdetun ønsker å bygge opp kompetanse om jern- og middelalder i Midt-Telemark, og vil samarbeide med fylkeskommunen om formidling av geofysikk og lokale metallsøkfunn. Bygdetunet inngår i Midt-Telemark kommune sin kulturplan og ligger langs vandreruten mellom fire kirkesteder og flere store gravfelt i kommunen. Religionsskiftet i Norge med overgang til kristendom er ett av flere temaer som kan knyttes til historien og lokalitetene i Midt-Telemark..

Fylkeskommunen er samarbeidspartner med Midt-Telemark museum og Stiftelsen Evju bygdetun.

4.6. Vest-Telemark Museum

Vest-Telemark Museum ble etablert i 2002 som en felles forvaltning av 12 ulike museumsenheter. Museet dekker kommunene Vinje, Tokke, Seljord, Kviteseid og Fyresdal.

For Vikingveien er det særlig avdelingen på Eidsborg som er relevant. Vest-Telemark Museum Eidsborg byr på et moderne museumsbygg, tun med over 30 hus, inkludert Norges eldste ikke-kirkelige trebygning fra 1167, og Eidsborg stavkirke som kan tidfestes tilbake til 1200-tallet. Museet er et flott utgangspunkt for å oppleve Vest Telemark sin rike kulturarv og tradisjoner. Museet ligger strategisk plassert langs fylkesveg 45 like ved Eidsborg stavkirke og Vindlaus-gårdene som har historie langt tilbake. I museumsbygget som åpnet i juni 2012, finner du kafé, museumsbutikk og utstillinger. I tillegg til selve museet kan du oppleve ulike tilbud for barn, arrangementer og konserter, eller gå på en av de tilrettelagde turveiene med utgangspunkt fra tunet.

Sentralt i museets utstilling er brynesteinsdriften i Eidsborg, et eventyr som rommer 1200 år med industrihistorie. Brynestein fra Eidsborg har vært eksportert siden 700-800 tallet, og det var kontinuerlig drift fram til 1970-tallet. Brynesteiner er funnet under utgravinger på Kaupang, i Skien og i Tønsberg. Internasjonalt finnes eidsborgbryner i vikingtidens og middelalderens handelsteder i Polen, Danmark, Sverige, Tyskland, England med flere og på Island. Brynestein var et internasjonalt ettertraktet produkt som Telemarkskanalen/Bandakvassdraget var en viktig transportåre for. Vannkraft og vannveier inngår i utstillingen. For transport av tunge varer som brynestein og jern, var vannveiene som går fra høyfjellet og ned mot kysten, viktige transportårer. Utviklingen av vikingskipene medførte økte eksportmuligheter og behov for mer regulerte handelsplasser som Skien, Kaupang og Tønsberg.

I fjellpartiene rundt museet registreres nå brynesteinsbruddene av fylkeskommunenes arkeologer og et årlig fagseminar skal sørge for at et oppdatert faglig grunnlag kan legges for også brynesteinsindustriens eldste historie.

Arbeid med Kviteseid (Kviteseid Bygdetun), Seljord (Dyrskusletta) og tjæreproduksjon vil også skje i samarbeid med Vest-Telemark Museum.

VTFK er samarbeidspartner og tilskuddsyter til Vest-Telemark Museum.

4.7. Hardangervidda Nasjonalparksenter

Hardangervidda Nasjonalparksenter på Skinnarbu er et statlig autorisert nasjonalparksenter for Hardangervidda nasjonalpark. Det er samlokalisert med Norsk Villreinsenter Sør som er en naturlig samarbeidspartner. Senteret åpnet i 2013. Det har gode fasiliteter og god infrastruktur, og en utstilling om natur og villrein. Senteret har et fullt utrustet naturlaboratorium for studenter og skoleklasser.

Nasjonalparksenteret ligger med flott sikt inn mot Hardangervidda, ved utløpet fra Møsvatn. Det er sentralt plassert mellom flere landskapsvernområder. Møsvatn er også høyeste regulerte vann for Rjukan – Notodden og verdensarven. Skinnarbu Nasjonalparkhotell ligger vegg i vegg med nasjonalparksenteret. Det finnes gode parkeringsmuligheter og tilrettelagte informasjonsstier, omvisninger og gode muligheter for skoleklasser og andre grupper på området.

Villreinen er rødlistet og Norge har et særlig ansvar for de siste gjenlevende stammene i Europa. Dyreliv og natur formidles på nasjonalparksenteret, men det er også muligheter for økt kulturhistorisk formidling. Resultatene fra et større arkeologisk prosjekt ved Møsvatn vil bli publisert i 2022. Reinsdyrfangst og jernproduksjon i jernalderen var faglige prioriteringer, slik at det vil være god tilgang på oppdatert faglig informasjon.

Fylkeskommunen har forvaltningsansvar i flere landskapsvernområder, har vedtatt Regionale plan Hardangervidda 2019-2035 og har også en aktiv rolle når det gjelder næringsutvikling i randsonene.

Fylkeskommunen er samarbeidspartner med Hardangervidda Nasjonalparksenter.

4.8. Vikinger i Vestfold og Telemark

Paraplyorganisasjonen Vikinger i Vestfold og Telemark organiserer de aller fleste frivillige lag og foreninger som driver med vikingrelaterte aktiviteter i fylket. Vikinger i Vestfold og Telemark ble dannet i 2018. Organisasjonen består av 16 lag og teller om lag 1300 medlemmer til sammen. To lag (ett fra Skien og ett fra Midt-Telemark) har nylig søkt om opptak. Organisasjonen har som formål å:

- jobbe for økt samarbeid mellom medlemsforeningene
- jobbe for kompetanseheving innenfor organisasjonsarbeid og foreningsdrift
- legge til rette for at det kan dannes interessegrupper på tvers av medlemsforeningene
- legge til rette for felles kursvirksomhet for medlemsforeningene
- legge til rette for en felles organisert formidlingsvirksomhet rettet mot turisme og næringsliv
- legge til rette for felles prosjekter knyttet til kunnskapsinnhenting eller formidling av temaer fra vikingtid
- være lobbyistorganisasjon overfor kommune, fylke, region og stat i saker av felles interesse

Noen av lagene i organisasjonen har hatt vekst til tross for koronasituasjonen. Tallene viser en variert sammensetning av de frivillige. Av de ca. 1300 medlemmene er 20 % under 26 år, det finnes egne grupper for pensjonister, folk fra flere nasjoner deltar i lagene og kjønnsfordelingen er nå 51 % kvinner og 49 % menn. Fylkeskommunen bidrar med økonomiske midler til kurs og kompetanseheving, lager og andre aktiviteter som er med på å styrke samarbeidet mellom og forholdene til vikinglagene i fylket.

Fylkeskommunen er samarbeidspartner og tilskuddsyter til Vikinger i Vestfold og Telemark.

4.9. Destination Viking Association

Fylkeskommunen er med i Destination Viking Association (DVA). DVA består av 60 partnere i 16 land som har gått sammen om å utvikle en samlet internasjonal satsing for å skape oppmerksomhet og interesse for vikingdestinasjoner. Sammenslutningen gjennomfører en rekke prosjekter og er utnevnt av Europarådet til å forvalte Viking Cultural Route. Ruten er en samling av de mest sentrale destinasjonene i Europa med tilknytning til vikingtiden. Den ble etablert i 1993 og består av mer enn 60 steder i 13 land. Viking Cultural Route er én av flere europeiske kulturruter. Mange vikinginteresserte fra hele verden benytter ruten som reiseplanlegger for å besøke ulike vikingdestinasjoner.

En økt vikingtidssatsning og målrettet konseptutvikling vil kunne gjøre det mulig for Vikingveien i Vestfold og Telemark å bli en integrert del av Viking Cultural Route. Det vil trolig gi økt internasjonal interesse og flere besøkende fra hele verden. Det vil også kunne bety at enkelte prosjekter knyttet til Vikingveien vil kunne delfinansieres med midler fra EU.

Fylkeskommunen er partner i Destinasjon Viking Association.

4.10. Kommersielle aktører

Fylkeskommunen jobber for å fremme bærekraftig kultur- og naturbasert reiseliv. Flere kommersielle aktører vil benytte Vikingveiens arenaer til konserter, tv-serier eller dokumentarfilmer. Noe næringsvirksomhet kan oppstå i vikingmiljøene, men det meste av den økonomiske veksten vil ligge i randsonen rundt arenaene, på lokale overnattingsteder, restauranter og butikker, og slik bidra til økt omsetning og sysselsetting i fylket. Økt aktivitet vil gi de frivillige miljøene bedre vilkår til egeninntjening.

Fylkeskommunen samarbeider med museene og de frivillige miljøene. Mye av aktiviteten som skapes er gratis eller har lav kostnad som mål, og bidrar slik til mindre ulikhet i samfunnet. Aktiviteten skaper imidlertid positive økonomiske ringvirkninger for lokalt næringsliv. Tønsberg Vikingfestival og Tønsberg middelalderfestival har som mål å være gratis. Som familietilbud skaper de folkeliv og bidrar til økt omsetning i sentrum. Byggingen av vikingskip i Tønsberg er basert på en imponerende frivillig innsats som også bidrar til folkeliv i sentrum. Filmselskap og turister besøker byggeplassen og skipene som er sertifisert for passasjertrafikk blir reiselivsprodukter. Også dette gir økonomiske ringvirkninger. Vikingmarkedene tilbyr opplevelser for familier, men er minst like viktig for å skape en sosial arena for frivilligheten og sikre inntekter til drift av de frivillige lagene.

En av de viktigste oppgavene fylkeskommunen har i utviklingen av Vikingveien er å bygge infrastruktur som gjør at arenaene får flerbruksverdi. For Gildehallen på Borre var håpet at markeder, konserter, teater og filminnspillinger skulle ønske å benytte arenaen. Ingen hadde imidlertid forutsett at Gildehallen skulle komme til å huse en festival med 10 000 besøkende som årlig generer over 2000 hoteldøgn og bidrar til økt omsetning i lokale næringer. I kjølvannet av byggingen av Saga Oseberg utvikler firmaet Seadrive elektriske motorer som straks fikk en stor kommersiell appell. I et tjæreprsjekt som er i ferd med å starte opp ligger det inne en tversektoriell satsning på kommersiell produksjon basert på innovative løsninger. De økonomiske ringvirkningene av flerbruksarenaer og kulturhistorisk konseptutvikling er store for lokalt næringsliv. Det er også god reklame for regionen.

4.11. Tjære som verdiskaping og næringsutvikling

Etablering av tjæreproduksjon i Vestfold og Telemark er et samarbeid mellom seksjon for kulturarv og sektor for samfunnsutvikling, internasjonalisering og klima internt i fylkeskommunen. Et stedsutviklingsprosjekt (- 59° Nord) i Tokke kommune er en sannsynlig arena for prosjektet.

Fortidsminneforeningen kan bli en sentral aktør som kurs-, kunnskaps- og nettverksbygger. Foreningene trenger tjære til stavkirker og andre bygg. Vest-Telemark Museum ønsker å starte tjærebrenning som daglig formidling på museet og kan også bli navet i et regionalt nettverk for formidling og kunnskapsoppbygging om tjæreproduksjon og bruk. Vikinger i Vestfold og Telemark deltar i utviklingen av prosjektet. De ønsker få i gang tjæreproduksjon for å dekke egne behov til bygging og vedlikehold. Guvihaug Vikinglag i Midt-Telemark er tenkt som base for de frivillige.

Det er etablert et pågående prosjekt for tettstedsutvikling på Åmdals Verk i Tokke kommune (*Tjæreproduksjon og Lokal verdiskaping tuftet på lønnsom bærekraft*, behandlet i HKAP-sak 13/21 25.03.2021). Prosjektet er et tett samarbeid mellom det lokale initiativet - 59° Nord, et bredt kommunalt engasjement og ressurspersoner fra fylkeskommunen. Som del av stedsutviklingsprosjektet ønskes det etablert forskning på energi-, tjære- og biokullproduksjon. Målet er reduserte klimagassutslipp, karbonbinding, løsninger for jordforbedring, redusert avrenning og samtidig utnyttelse av avfall og avløpsressurser. Alle elementene i prosjektet bidrar til å oppfylle FNs bærekraftsmål. Det vil gi ny kunnskap med stor overføringsverdi.

Etableringen av tjæreproduksjon har en tydelig kobling mot både pågående og nye prosjekter innenfor kulturmiljøforvaltning, vikingtidssatsning, kulturhistorie, industrihistorie, turisme og folkehelse. Prosjektet bidrar til revitalisering, identitetsbygging, arbeidsplasser, bosetting og utvikling av den gamle gruvelandbyen Åmdals Verk.

En tradisjonell milebrenning av tjære gjør prosjektet relevant i forbindelse med vikingtidssatsingen i Vestfold og Telemark. Tjæreproduksjonen utviklet seg med vikingskipene. Hvert skip trengte 60–120 liter årlig. Med skipene fikk man mulighet til å eksportere varer. Et skip kunne ta 10–15 tonn varer. Tjæreproduksjonen var således en nødvendig bestanddel for handelen. Tjære ble også brukt på kirkebygg. I lovverk fra middelalderen ble det stilt krav til gårdene om at de skulle brenne tjære til de lokale kirkebyggene hvert tredje år. Tjæreproduksjon var en viktig næring i Norge i over 1200 år, men på 1900-tallet falt produksjonen. Tjære blir nå importert, eller så velger man å benytte andre produkter.

I Norge er det en utfordring at det ikke lengre produseres nok milebrent tjære. Fylkeskommunen og et frivillig lag (Oseberg båtlag) deltar i Nordic Tar Network. Dette nettverket er startet opp av blant annet Riksantikvaren og kirkene i Norge, Sverige og Finland for å opprettholde noe tjæreproduksjon.

Tjære importeres i dag til Norge fra bla Kina, Øst-Europa og Finland. Dette gir et miljøavtrykk i frakt. For tjæren fra ikke nordiske land er det også faglig usikkerhet rundt hva tjæren er produsert av og hvordan treverket i fredete bygg og stavkirker i lengden reagerer på ulike typer importert tjære. Mange kirker og eldre bygg i fylket har behov for tjære, og de frivillige miljøene har flere vikingskip og båter som trenger tjære årlig. Det er derfor ønskelig å få reetablert tjæreproduksjon i fylket. For å få etablert

tjæreproduksjon må kunnskap om tjærebrenning bygges opp og råstoff må lokaliseres. Til tjæreproduksjon benyttes stubber og skadde trær, altså deler av furutrærne ikke utnyttes i dagens skogbruk. Grunneiere med egnet furuskog må finne satsingen interessant dersom en slik satsing skal overleve på sikt.

Et biprodukt av tjærebrenning er kull. Smeder i frivillig miljøer, museer og tradisjonssmeder importerer i dag kull fra Polen eller steinkull fra England. Ved stor nok tjæreproduksjon kan kullet erstatte det importerte kullet hos smedene og benyttes i kalkbrenningsovnene som brukes i fylkeskommunens østersdugnad. Andre biprodukter kan lages av tjærelågen og kan tilføre økonomisk og klimagevinst. Mål for etableringen av tjæreproduksjon er kommersiell drift og nye arbeidsplasser.

Det finnes mye informasjon om tidligere tiders tjæreproduksjonen i vårt fylke. Det er behov for å tilgjengeliggjøre denne informasjonen, samt kurse frivillige i småskala tjæreproduksjon. Permanente tjæremiler må etableres på minst to-tre steder i fylket. Nærhet til råstoffer og miljøer som har faglig og økonomiske interesse er avgjørende. Behovet for tjære er stort hos kulturmiljøforvaltningen og båtlagene. Kommersielt har man et marked i private bygg og i hytter.

Tjære er en fellesnevner for mange aktører langs Vikingveien. Det kreves samarbeid mellom private, offentlige, frivillige og kommersielle aktører for å få i gang tjæreproduksjonen og integrert den i konseptet. Som påpekt i den eksterne planen for Vikingtidssatsningen er det også behov for mer tverrsektoriell tenkning i fylkeskommunen. Prosjektet er et godt utgangspunkt for det.

5. Virkemidler

Vestfold og Telemark fylkeskommune disponerer disse virkemidlene innenfor vikingtidssatsingen:

- økonomiske midler innenfor rammebudsjettet til Kulturarv
- tilskuddsmidler
- kompetanse
- nettverk
- personalressurser

Den økonomiske rammen til Kulturarv vil variere fra år til år. Fylkeskommunen har en tilskuddsordning til formidling av kulturarv som i 2023 vil være på 1 625 000 kroner. Fylkeskommunen har videre kompetanse og personalressurser som kan disponeres innenfor vikingtidssatsingen.

6. Ansvars- og oppgavefordeling

I rollen som regional utviklingsaktør på kulturområdet vil fylkeskommunen i vikingtidssatsningen fra 2021 til 2024 jobbe for å nå mål innenfor kulturstrategiens seks hovedtemaer:

- stedsutvikling
- inkludering
- kunnskap
- aktivitet
- arenaer
- internasjonalisering

Som en følge av regionreformen har Vestfold og Telemark fylkeskommune fått et utvidet ansvar knyttet til rollen som regional samfunnsutviklingsaktør. Fylkeskommunen skal ta ansvar for en helhetlig og ønsket utvikling i fylket vårt. Samfunnsutvikling innebærer blant annet å gi strategisk retning til fylkeskommunens arbeid, mobilisere krefter aktører og ressurser i fylket og koordinere offentlig, privat og frivillig innsats. Kulturstrategien gir strategisk retning til fylkeskommunens arbeid på kulturområdet, inklusivt vikingtidssatsingen som er ytterligere konkretisert i dette temadokumentet.

Ansvars- og oppgavefordeling innenfor vikingtidssatsingen:

- Vestfold og Telemark fylkeskommune skal gi strategisk retning til arbeidet med vikingtidssatsing i fylket

- Vestfold og Telemark fylkeskommune skal være kunnskapsleverandør og kompetanseutvikler. Dette arbeidet vil særlig rette seg mot museer og frivilligheten.
  - Vestfold og Telemark fylkeskommune skal koordinere arbeidet med vikingtidssatsing i fylket. Innenfor gjeldende strategiperiode gjelder dette særlig arbeidet med Vikingveien og etablering av tjæreproduksjon, Fylkeskommunen har et overordnet ansvar for å koordinere den offentlige, private og frivillige innsatsen.
  - Vestfold og Telemark fylkeskommune skal jobbe for å etablere et formalisert samarbeid mellom de åtte hovedaktørene som har særlig relevans for utviklingen av Vikingveien.
  - Vestfold og Telemark fylkeskommune skal etablere og videreutvikle infrastruktur langs Vikingveien (bygg, veier, skilt med mere).
  - Vestfold og Telemark fylkeskommune skal finansiere vikingtidssatsingen og arbeide for å utløse eksterne prosjektmidler,
-
- De prioriterte samarbeidspartnerne vil iverksette og gjennomføre aktiviteter innenfor vikingtidssatsingen.
  - De prioriterte samarbeidspartnerne vil drive salg og markedsføring av egen virksomhet
  - De prioriterte samarbeidspartnerne vil finansiere egen drift, men samarbeide med fylkeskommunen om å utløse eksterne prosjektmidler.
  - De prioriterte samarbeidspartnerne vil gjennomføre kompetansehevede tiltak, f.eks. tilby lærlingplasser, gjennomføre kurs og drive opplæring.
  - Frivillige lag og foreninger vil jobbe for økt rekruttering av nye medlemmer.

7. Litteraturliste

Vestfold og Telemark fylkeskommune
vtfk.no

Postadresse: Postboks 2844, 3702 Skien

Besøksadresser: Torggata 18, Skien / Svend Foynsgate 9, Tønsberg

Kontakt: 35 91 70 00 / post@vtfk.no

